

**Uchwała Nr XLIII/221/2022
Rady Gminy Markowa
z dnia 10 lutego 2022 roku**

**w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie
oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2022-2025 w Gminie Markowa**

Na podstawie art.18 ust.2 pkt.15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1372, poz. 1843) w związku z art. 6 ust.1 i ust. 2 pkt.1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (t.j. Dz.U. z 2021r. poz. 1249).

**Rada Gminy Markowa
uchwala, co następuje:**

§ 1

Przyjmuje się Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz wspierania ofiar przemocy w rodzinie w Gminie Markowa na lata 2022-2025, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Markowa.

§ 3

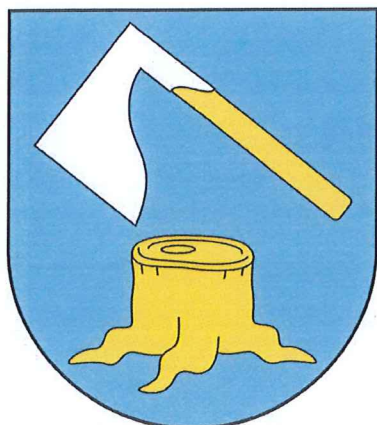
Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

PRZEWODNICZĄCY
RADY GMINY MARKOWA
Maria Ryznar-Folta
Maria Ryznar-Folta

Rada Gminy
Markowa

Małopolskie
Centrum
Profilaktyki

MCP

**Program przeciwdziałania
przemocy w rodzinie
oraz wspierania ofiar
przemocy w rodzinie**

Gmina Markowa

2022 - 2025

Spis treści

Wstęp	2
Rozdział 1. Charakterystyka zjawiska przemocy w rodzinie.....	3
1.1. Przemoc w rodzinie – definicja, formy, fazy.....	3
1.2. Podstawy prawne Programu	5
1.3. Ochrona ofiar przemocy w rodzinie	6
Rozdział 2. Diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie w Gminie Markowa.....	9
2.1. Demografia Gminy i skala problemu w świetle danych kryminalistycznych.....	9
2.2. Nasilenie problemu i postawy dorosłych mieszkańców Gminy – wyniki badań	14
2.3. Przemoc w środowisku szkolnym i relacje dzieci z rodzicami – wyniki badań	19
Rozdział 3. Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie dla Gminy Markowa na lata 2022 – 2025.....	25
3.1. Cel główny i cele szczegółowe Programu	25
3.2. Realizacja, monitoring i ewaluacja Programu	28

Wstęp

Przemoc jest jedną z form dysfunkcji występujących w wielu współczesnych rodzinach. Przyjmując definicję Rady Europy, przemoc w rodzinie (inaczej przemoc domowa) określa się, jako „wszelkie akty przemocy fizycznej, seksualnej, psychologicznej lub ekonomicznej zdarzające się w rodzinie lub gospodarstwie domowym, lub między byłymi, lub obecnymi małżonkami, lub partnerami, niezależnie od tego, czy sprawca i ofiara dzielą miejsce zamieszkania, czy nie”¹.

Analizując statystyki dotyczące przemocy w rodzinie zaobserwować można, iż problem ten dotyczy najczęściej kobiet i dzieci. Z uwagi na swoją złożoność zjawisko to wymaga podejścia interdyscyplinarnego oraz stałej i systematycznej współpracy instytucji oraz organizacji rządowych i pozarządowych zmierzającej do zmniejszenia skali jego występowania. Równie ważna jest ochrona i pomoc ofiarom przemocy w rodzinie. Doświadczanie przemocy w rodzinie, a zatem w środowisku, które powinno kojarzyć się z bezpieczeństwem oraz godnymi warunkami bytowymi, niesie za sobą szczególnie dolegliwe konsekwencje.

Jednym z działań podejmowanych w celu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz pomocy ofiarom tejże przemocy jest opracowywanie i realizacja programów przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie. Niniejszy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie dla Gminy Markowa został opracowany na lata 2021 – 2023. W miarę potrzeb i sytuacji społecznej zadania i cele programu mogą ulegać zmianom i udoskonaleniom.

---

¹ Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, Istanbul 2011.

Rozdział 1. Charakterystyka zjawiska przemocy w rodzinie

1.1. Przemoc w rodzinie – definicja, formy, fazy

W literaturze występuje wiele definicji przemocy. Pojęcie to najczęściej zastępowane jest terminami takimi jak brutalność, okrucieństwo, agresja. Niezależnie od formy, w jakiej występuje, stanowi pogwałcenie podstawowych praw człowieka. Przemocą jest „intencjonalne działanie lub zaniechanie jednej osoby wobec drugiej, które wykorzystując przewagę sił narusza prawa i dobra osobiste jednostki, powodując cierpienia i szkody”².

W celu określenia, czy dane zachowanie lub zaniechanie jest przemocą, należy zbadać czy spełnia następujące 4 warunki:

1. Jest intencjonalne;
2. Jedna osoba posiada wyraźną przewagę nad drugą;
3. Doszło do naruszenia praw i dóbr osobistych drugiej osoby;
4. Osoba, wobec której stosowana jest przemoc doświadcza cierpienia, ponosi szkody fizyczne i psychiczne³.

Jedna z licznych definicji przemocy domowej została przywołana już we wstępie Programu. Jednakże, w owym dokumencie należy określić, czym jest przemoc domowa w myśl polskiego ustawodawstwa. Zgodnie z Ustawą z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. 2005 nr 180 poz. 1493 ze zm.) przemoc w rodzinie to „jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra członków rodziny, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne osób dotkniętych przemocą”.

Należy wyróżnić przede wszystkim następujące formy przemocy: przemoc fizyczną, przemoc psychiczną, przemoc seksualną, przemoc ekonomiczną i zaniedbanie. Formy te często występują łącznie. Przemoc fizyczna to zachowanie, którego skutkiem może być uszkodzenie ciała. Nieważne jest jednak, czy do takiego uszkodzenia dojdzie.

---

² <http://niebieskalinia.info/index.php/przemoc-w-rodzinie> (dostęp: 25.08.2020).

³ Tamże.

Będzie to np. popychanie, szarpanie, kopanie, bicie pięścią, przypalanie papierosem. Przemoc psychiczna zawiera przymus i groźby, jest najczęstszą z form przemocy, trudną do udowodnienia. Przejawem takiej przemocy może być np. krytykowanie, szantażowanie, krzyczenie, obrażanie, lekceważenie. Z kolei przemoc seksualna, to podjęcie czynności seksualnej bez zgody drugiej osoby lub wykorzystanie stanu jej nieświadomości. Przykładem będzie tutaj np. zgwałcenie czy nagrywanie stosunku seksualnego.

Natomiast przemoc ekonomiczna wiąże się celowym niszczeniem czyjejś własności, pozbawianiem środków lub stwarzaniem warunków, w których nie są zaspokajane niezbędne dla przeżycia potrzeby. Będzie to m.in.: niszczenie rzeczy, włamanie do zamkniętego osobistego pomieszczenia, używanie rzeczy bez pozwolenia, zabieranie pieniędzy. Ostatnią z wymienionych form przemocy- zaniedbanie, można określić też, jako formę przemocy ekonomicznej. Oznacza ona np.: nie dawanie środków na utrzymanie, pozbawianie jedzenia, ubrania, schronienia, brak pomocy w chorobie⁴.

Przemoc w rodzinie zazwyczaj nie jest aktem jednorazowym, wręcz przeciwnie, ma ona charakter długotrwały, cykliczny. Zjawisko to najczęściej powtarza się według określonego schematu, który stanowią trzy następujące po sobie fazy:

1. Faza narastającego napięcia - jedno z parterów staje się napięte i stale poirytowane, sprawia wrażenie, że nie panuje nad swoim gniewem, często zaczyna pić czy przyjmować inne substancje odurzające. W tym czasie osoba doznająca przemocy stara się spełniać wszystkie zachcianki osoby stosującej przemoc, często przeprasza, wywiązuje się ze wszystkich swoich obowiązków. Objawami narastającego napięcia u ofiary przemocy są różne dolegliwości typu bóle głowy, brzucha, bezsenność, nadpobudliwość nerwowa.
2. Faza gwałtownej przemocy - osoba stosująca przemoc wpada w szał i stara się wyładować napięcie. Do ataków agresji sprawcy i stosowania przemocy dochodzi z mało istotnych powodów. Ofiara znajduje się w stanie szoku, uspakaja sprawcę, stara się ochronić siebie, odczuwa wstyd i przerażenie, staje się apatyczna. Jest to najkrótsza faza. Skutki użytej przemocy mogą być różne obrażenia fizyczne, a nawet śmierć. Po

---

⁴ <http://niebieskalinia.info/index.php/przemoc-w-rodzinie/8-rodzaj-przemocy> (dostęp: 25.08.2020).

takim zachowaniu najczęściej dochodzi do spadku napięcia i obniżenia poziomu agresji sprawcy.

3. Faza miodowego miesiąca - jest to trzecia faza, kiedy sprawca przemocy wyładował już swoją złość, wie, że posunął się za daleko, wyraża skruchę, obiecuje poprawę, szuka wytłumaczenia dla tego, co zrobił, okazuje ciepło i miłość. Ofiara zaczyna wierzyć w zmianę sprawcy, a także w to, że przemoc była jedynie incydem, odczuwa bliskość i zaufanie. Jednakże, faza ta przemija i znowu rozpoczyna się faza narastania napięcia⁵.

1.2. Podstawy prawne Programu

Program będzie realizowany w oparciu o następujące akty prawne:

- Konstytucja RP z dn. 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483 ze zm.);
- Ustawa z dn. 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1249);
- Ustawa z dn. 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. 2020, poz. 1876 ze zm.);
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (t.j. Dz.U. 2020, poz. 821 ze zm.);
- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1119);
- Ustawa z dn. 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1372);
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (t.j. Dz.U. 2020, poz. 2050);
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz.U. 2020, poz. 1057 ze zm.);
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (t.j. Dz.U. 2020, poz. 360 ze zm.);
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz.U. 2020, poz. 1359);
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. 2020, poz. 1444 ze zm.);

---

⁵ J. Maciaszek, *Zjawisko przemocy we współczesnym świecie. Wybrane aspekty*, KUL, Stalowa Wola 2010, s. 39-41.

- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. 1997 nr 89 poz. 555 ze zm.);
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. 2020, poz. 1575 ze zm.).

Zgodnie z zapisem w art. 6 ust. 2 pkt 1-4 ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie do zadań własnych gminy należy:

- opracowywanie i realizacja gminnego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie,
- prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w szczególności poprzez działania edukacyjne służące wzmocnieniu opiekuńczych i wychowawczych kompetencji rodziców w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie,
- zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach wsparcia,
- tworzenie zespołów interdyscyplinarnych.

1.3. Ochrona ofiar przemocy w rodzinie

Analizując raport podsumowujący działalność Ogólnopolskiego Pogotowia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” w 2019 roku, należy stwierdzić, że przemoc domową zgłaszają przede wszystkim kobiety i były to przede wszystkim zgłoszenia telefoniczne. Specjaliści „Niebieskiej Linii” rozpoczęli w ubiegłym roku 369 nowych interwencji. Osoby zgłaszające przemoc w większości przypadków nie wskazywały jedynie na jeden jej rodzaj. Najczęściej zgłaszaną formą przemocy była przemoc psychiczna (6 275 zgłoszeń, w tym 180 przez dzieci), kolejno przemoc fizyczna (3 696 zgłoszeń, w tym 147 przez dzieci). Odnotowano również niemały udział przemocy ekonomicznej oraz seksualnej. W prawie połowie przypadków (47,5%) sprawcą był partner, na drugim miejscu rodzic lub rodzice, w dalszej kolejności – były partner, pełnoletnie dziecko i dalsza rodzina⁶.

Każda z ofiar przemocy w rodzinie może liczyć na bezpłatną pomoc ze strony państwa. Formy tej pomocy są określone w art. 3 Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Pierwszą wymienioną w nim formą poradnictwo medyczne, psychologiczne, prawne, socjalne, zawodowe i rodzinne.

---

⁶ <https://stopuzaleznieniom.pl/artykuly/przemoc-w-rodzinie/przemoc-domowa-w-2019-roku-statystyki/> (dostęp: 25.08.2020).

Poza tym każda ofiara ma prawo do interwencji kryzysowej i wsparcia a także ochrony przed dalszym krzywdzeniem, przez uniemożliwienie osobom stosującym przemoc korzystania ze wspólnie zajmowanego z innymi członkami rodziny mieszkania oraz zakazanie kontaktowania się i zbliżania się do osoby pokrzywdzonej. Ofierze przemocy w rodzinie należy również zapewnić bezpieczne schronienie w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie.

Kolejną formą pomocy jest badanie lekarskie w celu ustalenia przyczyn i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie oraz wydania zaświadczenia lekarskiego w tym przedmiocie. Ponadto, osobie dotkniętej przemocą, która nie ma tytułu prawnego do zajmowanego wspólnie ze sprawcą przemocy lokalu zapewnia się pomoc w uzyskaniu mieszkania.

Szczególną formą pomocy ofiarom przemocy w rodzinie jest procedura „Niebieska Karta” opracowana przez Komendę Główną Policji i Komendę Stołeczną Policji na podstawie współpracy z Państwową Agencją Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i wprowadzona w 1998 r. Obecnie, w oparciu o tę procedurę, aby podjąć interwencję nie jest wymagana zgoda osoby dotkniętej przemocą. Cała procedura oraz wszystkie niezbędne wzory formularzy określone są w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” i wzorów formularzy „Niebieska Karta”. Rozporządzenie zostało wydane w oparciu o art. 9d ust. 5 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

Czynności w ramach procedury podejmowane i realizowane są przez przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, policji, oświaty i ochrony zdrowia. Do podjęcia czynności wystarczy jedynie uzasadnione podejrzenie, że w danej rodzinie dochodzi do przemocy. Przedstawiciele wymienionych instytucji tworzą razem Zespół Interdyscyplinarny, który powołuje Grupę Roboczą. W jej skład wchodzi służby, których pomoc będzie najbardziej wskazana w danej sytuacji. Uczestnikami procedury są osoby doznające przemocy. Jeśli jest to osoba pełnoletnia, uczestniczy osobiście. Natomiast niepełnoletni mogą być reprezentowani przez: rodzica, jeśli nie jest sprawcą, ani sprawcy nie ukrywa; faktycznego opiekuna; pedagoga; kuratora rodzinnego. Uczestnikiem jest również osoba, która jest podejrzewana o stosowanie przemocy.

Procedura „Niebieska Karta” składa się z sześciu kroków. Krok pierwszy, czyli wszczęcie procedury, a więc zebranie informacji o osobie doznającej przemocy i jej

sytuacji. Krok drugi to opracowanie indywidualnego planu pomocy. Grupa Robocza zapoznaje się z informacjami, a następnie zaprasza osobę dotkniętą przemocą na spotkanie.

Celem takiego spotkania jest pozyskanie jeszcze dokładniejszych informacji, poznanie potrzeb i oczekiwań osoby potrzebującej pomocy. Na tej podstawie powstaje diagnoza całej sytuacji, a następnie przygotowany zostaje indywidualny plan pomocy. Trzeci krok to oddziaływanie na sprawcę przemocy. Po spotkaniu z osobą doznającą przemocy, Grupa Robocza organizuje kolejne, na które zaproszona zostaje osoba stosująca przemoc. Głównym celem tego spotkania jest zaapelowanie do zaprzestania stosowania przemocy. Na tym etapie, jeśli zachodzą szczególne okoliczności, Zespół Interdyscyplinarny ma prawo wystąpić do prokuratury, aby zastosować środki zapobiegawcze, którymi mogą być nawet tymczasowe aresztowanie. Inną możliwością jest skierowanie sprawcy przemocy do programu korekcyjno-edukacyjnego. Należy to już jednak do kompetencji sądu.

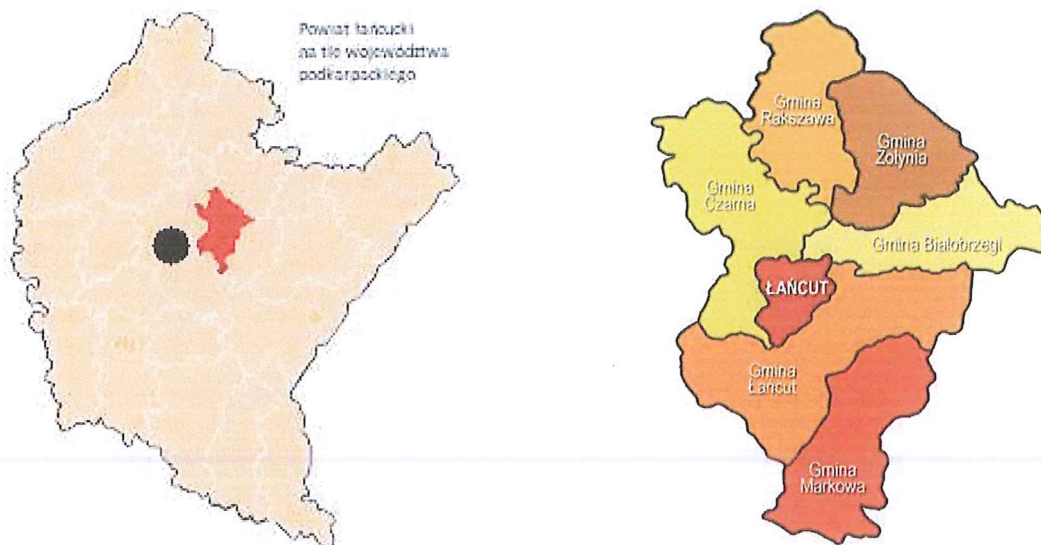
Czwartym krokiem jest realizacja indywidualnego planu pomocy. W tym etapie członkowie Grupy Roboczej pomagają osobie doznającej przemocy w realizacji założeń zawartych w opracowanym wcześniej planie. Przejawem tego wsparcia mogą być np. konsultacje psychologiczne. Kolejnym zadaniem członków grupy roboczej jest monitorowanie sytuacji w domu poprzez organizowanie spotkań z osobą doznającą przemocy, jak również z tą, która dopuszcza się jej stosowania. Członkowie wymieniają się swoimi spostrzeżeniami i informacjami, aby na bieżąco dokonywać niezbędnych zmian w planie. Krok piąty stanowią zdarzenia niebezpieczne w trakcie procedury „Niebieskie Karty”. W sytuacji, gdy akty przemocy nie ustały mimo podjęcia procedury, ofiara przemocy domowej powinna za każdym razem wzywać policję bądź też informować o tym fakcie członków Grupy Roboczej. Ostatnim, szóstym krokiem, jest zakończenie procedury. Najczęstszym powodem zakończenia procedury jest „ustanie przemocy i uzasadnione przypuszczenie o zaprzestaniu dalszego stosowania przemocy”.

Inną istotną formą pomocy dla ofiar przemocy domowej jest wspomniane wcześniej Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”. Zostało utworzone z inicjatywy Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w 1995 roku .

Rozdział 2. Diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie w Gminie Markowa

2.1. Demografia Gminy i skala problemu w świetle danych kryminalistycznych

Gmina Markowa jest gminą wiejską położoną w powiecie łańcuckim, w województwie podkarpackim. W skład gminy wchodzi trzy miejscowości (sołectwa) tj. Markowa, Husów, Tarnawka. Powierzchnia Gminy Markowa zajmuje 68,5 km², co stanowi 15,3% powiatu łańcuckiego i 0,4% woj. podkarpackiego.

Gminę Markowa według stanu na 31.12.2020 r. zamieszkuje 6.527 mieszkańców, natomiast gęstość zaludnienia wynosi 94,5 osób/km², przy czym największe jest w miejscowości Markowa (139,5 osób/km²), a najmniejsze w miejscowości Tarnawka (26,4 osób/km²). Z uwagi na gęstość zaludnienia Gmina Markowa zaliczana jest do gmin o średnim zaludnieniu. Największe skupiska ludności występują w zwartej zabudowie wiejskiej, we wsi Markowa.

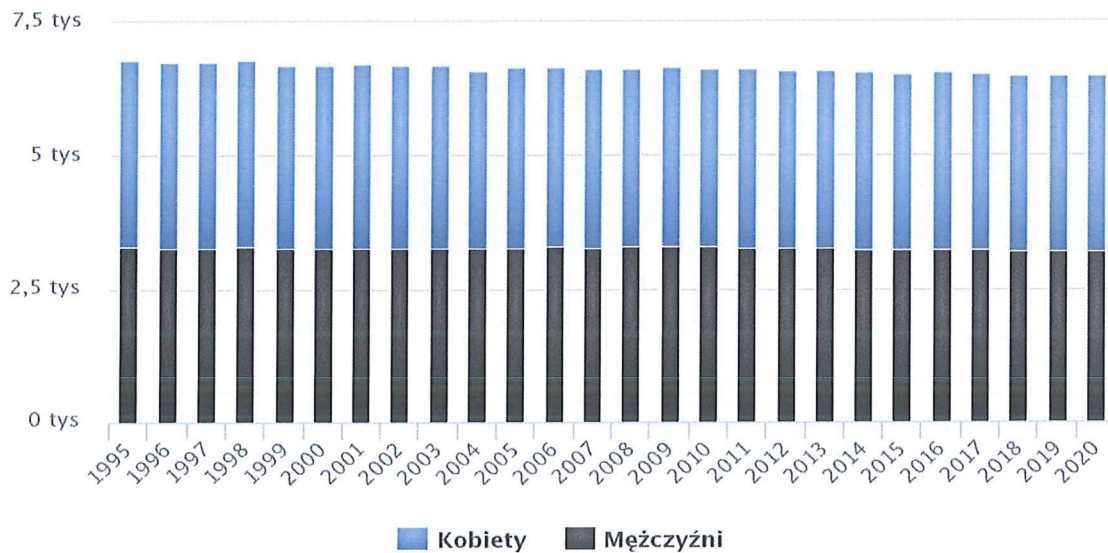
Na przestrzeni ostatnich lat obserwuje się spadek liczby mieszkańców stale zamieszkujących na terenie Gminy, a równocześnie wzrasta odsetek turystów i osób przyjezdnych oraz czasowo przebywających na terenie Gminy, co ma związek ze stałym wzrostem zainteresowania powstałym w 2016 r. Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej im. Rodziny Ulmów oraz Skansenem – Zagrodą w Markowej. Gmina Markowa posiada umiarkowany potencjał ludnościowy, z tendencją do starzenia się lokalnej społeczności, co będzie miało duży wpływ na sytuację gospodarczą w gminie w przyszłości. 60,9% mieszkańców gminy Markowa jest w wieku produkcyjnym, 19,7% w wieku przedprodukcyjnym, a 19,4% mieszkańców jest w wieku poprodukcyjnym.

Równocześnie Gmina Markowa jest najmniej ludną gminą ze wszystkich gmin w powiecie łańcuckim. Na terenie Gminy Markowa w 2018 roku zameldowało się 47 osób, w 2019 roku zameldowało się 54 osoby, w 2020 roku zameldowało się 48 osób.

Statystyki demograficzne Gminy Markowa (dane USC)			
	2018 r.	2019 r.	2020 r.
Liczba urodzeń: ogółem (K/M)	85 (51/34)	82 (34/48)	76 (40/36)
Liczba zgonów: ogółem (K/M)	77 (32/45)	82 (41/41)	84 (40/44)
Liczba małżeństw zawartych	53	59	34
Liczba orzeczonych rozwodów	12	3	8
Liczba orzeczonych separacji	1	0	1

Populacja – Gmina Markowa w latach 1995 – 2020

(Źródło: GUS)

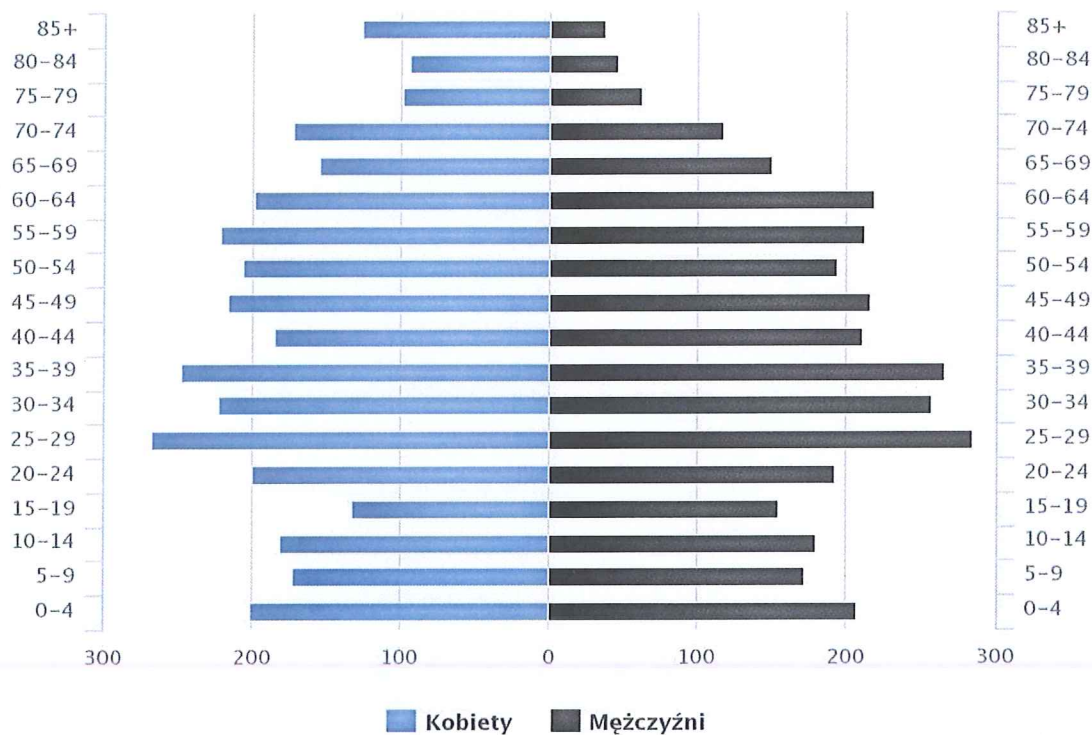

www.polskawliczbach.pl

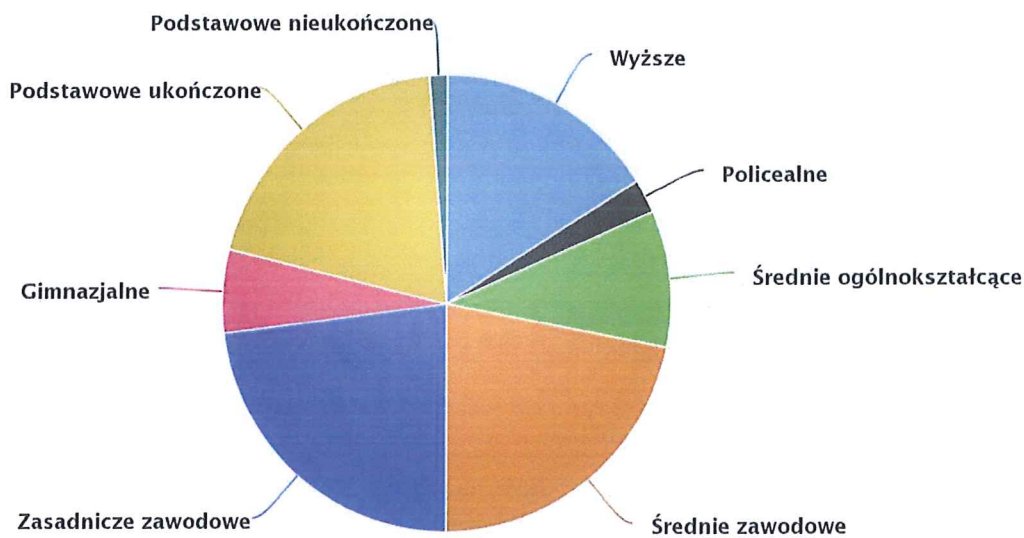
Piramida wieku mieszkańców gminy Markowa, 2020

(Źródło: GUS)

www.polskawliczbach.pl

Poziom wykształcenia – Gmina Markowa

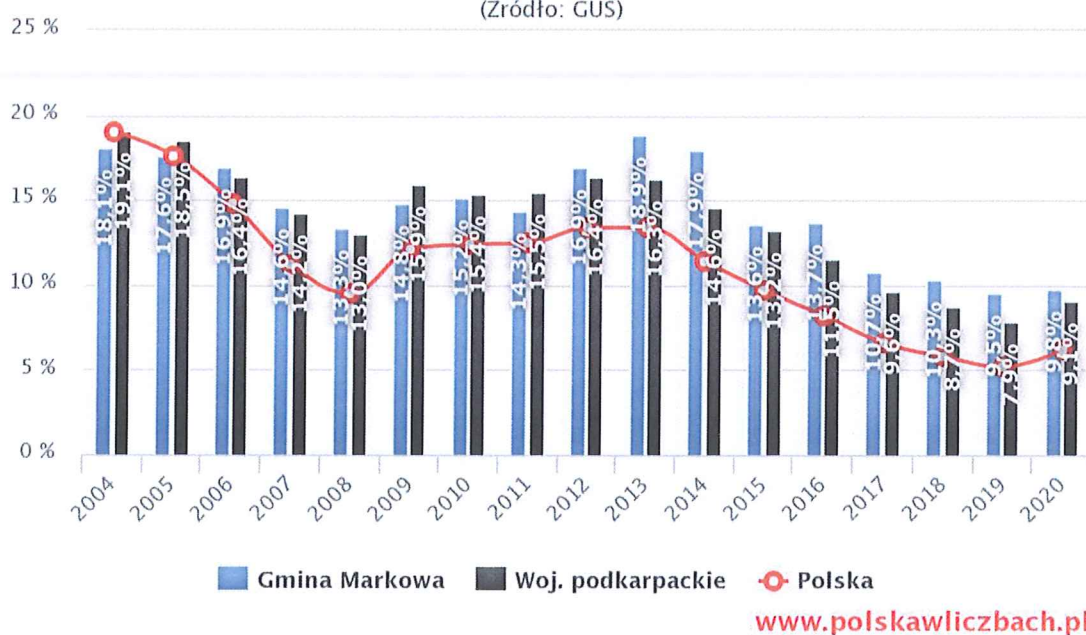

www.polskawliczbach.pl

Gmina Markowa jest gminą typowo rolniczą, w której blisko 66,0% powierzchni stanowią użytki rolne, a co za tym idzie duża liczba mieszkańców gminy znajduje zatrudnienie bezpośrednio w rolnictwie i przedsiębiorstwach związanych z produkcją rolną i przetwarzaniem produktów rolnych. Według danych szacunkowych ludność związana z rolnictwem stanowi 84,7% populacji Gminy, a praca w rolnictwie indywidualnym jest podstawowym źródłem utrzymania dla blisko 13,6% mieszkańców Gminy. Zgodnie z danymi Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Rzeszowie stopa bezrobocia rejestrowanego województwa podkarpackiego według stanu na koniec grudnia 2020 r. wyniosła 9,1 % (w roku 2019 było to 7,9%), zaś w Powiecie Łańcuckim była wyższa i wyniosła 11,1% (w roku 2019 było to 9,6%) - tj. 3644 osób). Z Gminy Markowa zarejestrowanych jest 260 osób bezrobotnych, o 12 więcej niż rok wcześniej.

Szacunkowa stopa bezrobocia rejestrowanego w gminie Markowa w latach 2004 – 2020

(Źródło: GUS)

O bezpieczeństwo mieszkańców Gminy dbają:

- Komenda Wojewódzka Policji w Rzeszowie
- Komenda Powiatowa Policji w Łańcucie, w tym Dzielnicowy Rewiru 7, obejmującego obszar Gminy Markowa.

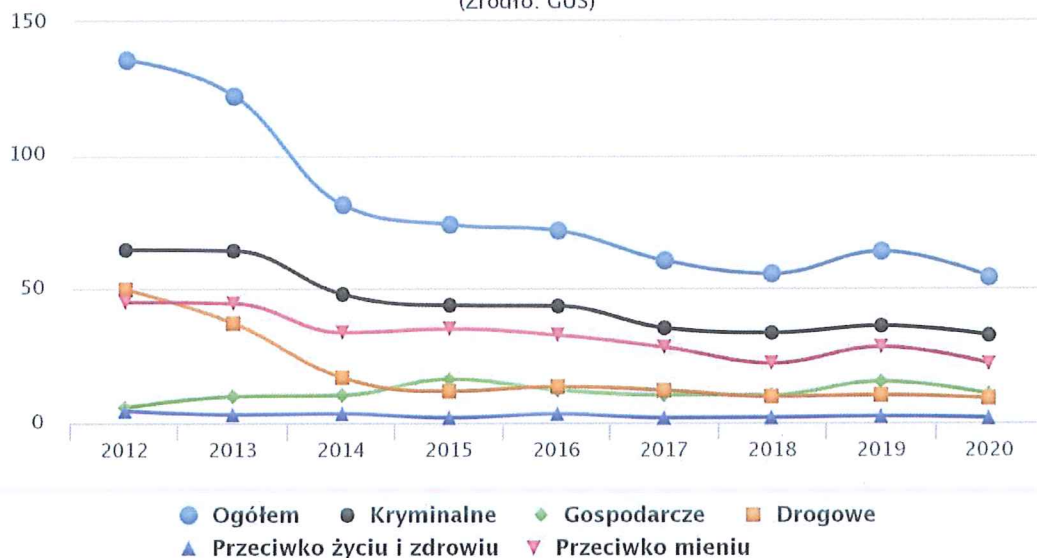
W 2020 r. na terenie gminy stwierdzono 38 przestępstw. Ich wykrywalność wyniosła prawie 90 %. Przestępstw kryminalnych odnotowano 21, drogowych 10, gospodarczych 4,

innych 3. Jest to wartość znacznie mniejsza od wartości dla województwa podkarpackiego oraz znacznie mniejsza od średniej dla całej Polski. Podkreślić trzeba również, że przeciętna wykrywalność przestępstw na terenie Gminy oscyluje wokół 90 %.

Przestępstwa stwierdzone (oszacowanie) w gminie Markowa w latach 2012 – 2020

(Źródło: GUS)

www.polskawliczbach.pl

Przestępstwa i interwencje Policji w Gminie Markowa w latach 2016 - 2020					
Rodzaje zdarzeń	2016	2017	2018	2019	2020
Kradzież cudzych rzeczy	5	8	3	5	1
Kradzież z włamaniem	20	2	2	2	1
Zniszczenie cudzej rzeczy	3	0	0	4	2
Bójka lub pobicie	2	0	1	1	0
Uszkodzenie ciała	2	1	0	1	0
Przestępstwa rozbójnicze	0	0	0	0	0
Przestępstwa narkotykowe	1	1	4	1	1
Oszustwo	4	2	4	5	4

Interwencje policyjne					
publiczne	157	121	115	88	93
domowe	42	60	50	41	57
ogółem	199	181	165	129	150

W związku z procedurą Niebieskiej Karty sporządzono:			
	2018 r.	2019 r.	2020 r.
Ogółem NK „A”	9	24	12
W tym przez:			
OPS	0	4	1
KRPA	0	0	0
Placówki Służby Zdrowia	0	0	0
Placówki szkolno-wychowawcze	0	0	1
Policja	9	20	10

W 2018 r. procedurą NK objętych było 15 rodzin, w tym 6 z kontynuacją z lat poprzednich i 9 z datą wpływu w 2018 r. W 2019 r. procedurą NK objętych były 22 rodziny, w tym 6 z kontynuacją z lat poprzednich i 16 z datą wpływu w 2019 r. W 2020 r. procedurą NK objętych było 18 rodzin, w tym - 8 z kontynuacją z lat poprzednich i 10 z datą wpływu w 2020 r.

2.2. Nasilenie problemu i postawy dorosłych mieszkańców Gminy – wyniki badań

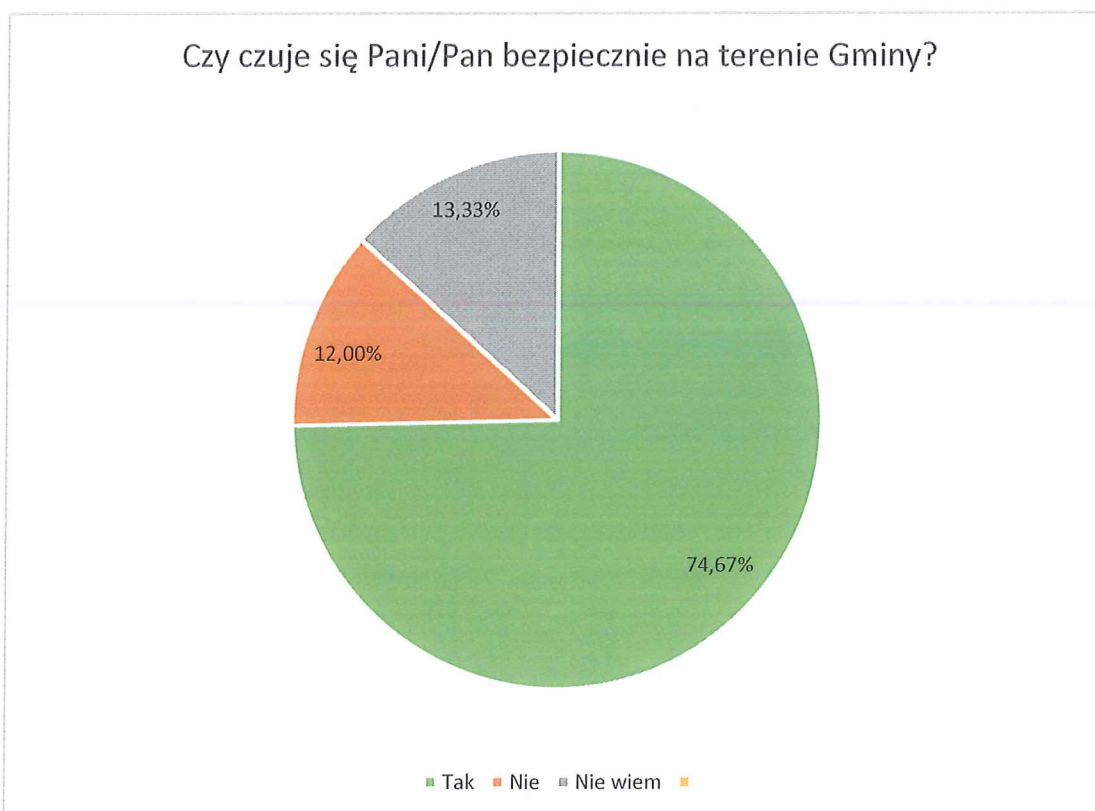
Badania miały charakter ankiety online przeprowadzonej przy użyciu internetowego narzędzia CORIGO. Jest to program pozytywnie zaopiniowany przez Ośrodek Rozwoju Edukacji. Obejmowały dorosłych mieszkańców Gminy Markowa, którzy ukończyli osiemnasty rok życia. Respondenci byli informowani o anonimowym charakterze ankiety oraz możliwości rezygnacji z badania w dowolnym momencie.

Celem badania była identyfikacja problemów społecznych występujących w środowisku lokalnym oraz poszerzenie obrazu diagnostycznego Gminy wynikającego z danych metrykalnych oraz dotychczasowych opracowań gminnych – w zakresie potrzebnym dla opracowania Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych oraz innych programów profilaktycznych. W szczególności zwrócono uwagę na następujące obszary:

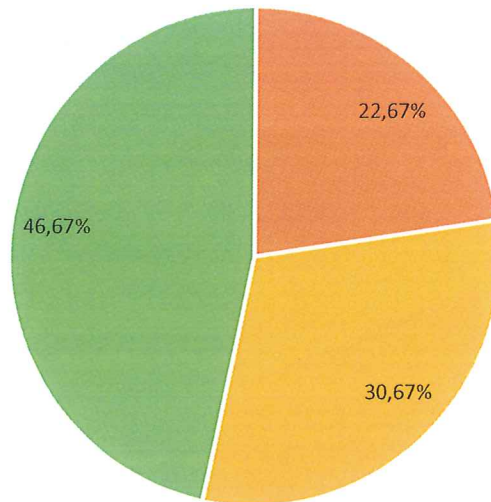
- ocena najważniejszych problemów społeczności lokalnej,

- sytuacja osób z niepełnosprawnościami oraz seniorów,
- sytuacja ekonomiczna i zawodowa mieszkańców,
- odbiór, ocena i znajomość form pomocy, jakie uzyskać można ze strony instytucji publicznych, w szczególności Ośrodka Pomocy Społecznej,
- **przemoc w rodzinie (zakres problemu i postawy społeczne),**
- problemy związane z nadużywaniem alkoholu i innych substancji psychoaktywnych.

W badaniu wzięło udział 75 osoby, w tym 12 mężczyzn oraz 63 kobiety. Respondenci mieścili się w przedziale 19 – 60 lat. Średnia wieku respondentów wyniosła 39 lat.

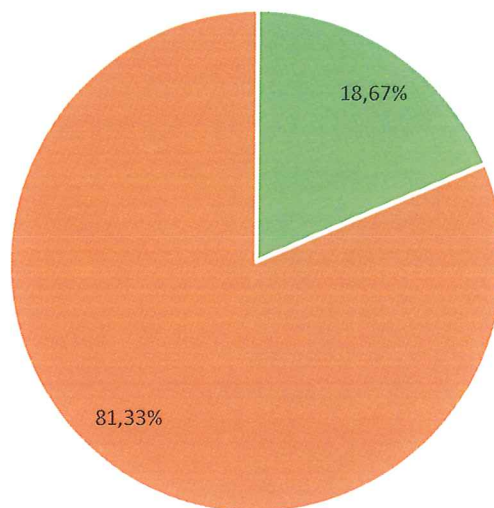

Czy w Pana/Pani otoczeniu są osoby (znane osobiście lub „ze słyszenia”) doświadczające przemocy w rodzinie?

■ Tak ■ Nie jestem pewny/a, ale mam podejrzenia, że tak ■ Nie

Czy wie Pan/Pani, gdzie może uzyskać pomoc ofiara przemocy w Pana/Pani rejonie zamieszkania?

■ Tak ■ Nie

Respondenci najczęściej wskazywali Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej lub Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Policję. Pojawiły się, budzące zmartwienie, uzupełniające odpowiedzi otwarte:

- *Wiem, że jest w gminie instytucja która się tym zajmuje, jednak tylko tak się nazywa. I tak trzeba szukać pomocy gdzie indziej. A jeśli już ktoś pójdzie prosić o pomoc to cała wioska zż huczy od plotek.*
- *Teoretycznie Policja, ale w rzeczywistości nie przejmują się losem ofiar.*

Czy uważa Pan/Pani poniższe twierdzenia odnośnie przemocy w rodzinie za prawdziwe?				
Twierdzenie	Zgadzam się	Raczej się zgadzam	Raczej się nie zgadzam	Nie zgadzam się
Przyczyną przemocy w rodzinie jest alkohol	49,33%	41,33%	8,00%	1,33%
Przemoc zdarza się tylko w rodzinach z marginesu społecznego	1,33%	22,67%	38,67%	37,33%
Ofiarą przemocy w rodzinie może stać się zarówno kobieta, jak i mężczyzna	58,67%	40,00%	0,00%	1,33%
Przemoc w rodzinie to prywatna sprawa - nikt nie powinien się wtrącać	1,33%	5,33%	20,00%	73,33%
Przemoc jest tylko wtedy, gdy są widoczne ślady na ciele ofiary	1,33%	2,67%	17,33%	78,67%
Policja nie powinna interweniować w sprawach rodzinnych	4,00%	6,67%	20,00%	69,33%

Czy uważa Pan/Pani poniższe twierdzenia dotyczące wychowania dzieci za prawdziwe?				
Twierdzenie	Zgadzam się	Raczej się zgadzam	Raczej się nie zgadzam	Nie zgadzam się
Aby prawidłowo wychować dziecko, należy od czasu do czasu dawać klapsa	5,33%	21,33%	36,00%	37,33%
Dziecko powinno bać się rodziców, wtedy łatwiej o posłuszeństwo i szacunek	2,67%	8,00%	30,67%	58,67%
Stosowanie kar fizycznych powinno być	30,67%	32,00%	28,00%	9,33%

zakazane prawem				
Kary fizyczne hartują dziecko i pozwalają mu lepiej radzić sobie w przyszłości	1,33%	12,00%	28,00%	58,67%
Łagodne kary fizyczne nie są przemocą w rodzinie	4,00%	28,00%	25,33%	42,67%
Bicie dziecka jest oznaką bezradności rodziców	40,00%	34,67%	14,67%	10,67%

Bardzo pozytywną informacją jest to, że niemal trzy czwarte mieszkańców czuje się w swojej Gminie zupełnie bezpiecznie (74 % odpowiedzi). Równocześnie jednak łącznie ponad połowa ankietowanych wskazuje, że z pewnością zna osoby doświadczające przemocy w rodzinie albo ma w tym zakresie uzasadnione podejrzenia. Alarmujący jest odsetek respondentów przyznających, że nie wiedzą, gdzie w Gminie ofiara przemocy może szukać pomocy (81 %). Nie można też pominąć w ocenie tego faktu wskazanych w odpowiedziach otwartych komentarzy respondentów. Wydaje się wskazane przeprowadzenie wśród mieszkańców Gminy kampanii informacyjnej, mającej na celu zwrócenie uwagi na negatywne skutki pozwalania na jakiegokolwiek formy przemocy w rodzinie, prawidłowe rozumienie natury tego problemu. Warto przy tej okazji szeroko poinformować mieszkańców o miejscach, gdzie osoba doświadczająca przemocy może uzyskać pomoc.

Kształtowanie postaw mieszkańców powinno nie tylko wiązać się z oddziaływaniem na poziom ich wiedzy, ale także koncentrować się na dwóch pozostałych składnikach postaw, czyli przekonaniach oraz emocjach. Warto uwzględnić również oddziaływania profilaktyczne skierowane do faktycznych lub potencjalnych sprawców. Dlatego, należałoby wziąć pod uwagę możliwość zorganizowania szeregu darmowych spotkań otwartych, mających na celu kształtowanie umiejętności i kompetencji społecznych związanych z asertywnością, radzeniem sobie z negatywnymi emocjami czy zdrową komunikacją (np. z wykorzystaniem modelu rosenbergońskiego *non-violent communication*).

2.3. Przemoc w środowisku szkolnym i relacje dzieci z rodzicami – wyniki badań

Badanie przeprowadzono przy użyciu internetowego narzędzia CORIGO. Jest to program pozytywnie zaopiniowany przez Ośrodek Rozwoju Edukacji, który pozwala na efektywne badanie postaw uczniów. Forma ankiety internetowej jest dla dzieci i młodzieży atrakcyjna oraz pozwala na upewnienie się, że na wszystkie pytania zostanie udzielona

odpowieź. Podstawowym celem przeprowadzonych badań była analiza postaw i przekonań uczniów obejmujących:

- **stan emocjonalny i społeczny w związku z pandemią (epidemiologia depresji),**
- zagadnienia związane z uzależnieniami od substancji,
- zagadnienia związane z uzależnieniami behawioralnymi,
- **zagadnienia związane z przemocą w środowisku szkolnym,**
- oczekiwane formy pomocy ze strony dorosłych (szkoły).

W badaniu wzięli uczniowie Szkół Podstawowych z terenu Gminy w przedziale wiekowy od klas IV do VIII. Łącznie odpowiedzi udzieliło 142 respondentów.

Uzyskany w wyniku badań obraz odpowiada ogólnopolskim tendencjom w tej wrażliwej materii – kryzys zdrowia psychicznego przyjmuje skalę, której przed pandemią nikt nie zakładał i wymaga stanowczych, przemyślanych działań. Sami pytani uczniowie wskazują, że potrzebują pomocy. Równo dwie trzecie respondentów wskazuje na potrzebę rozmowy z psychologiem, dodatkowo 8 % wskazało na rozmowę z terapeutą uzależnień, Połowa uczniów wskazała na chęć uczestnictwa w warsztatach profilaktycznych dotyczących profilaktyki zdrowia psychicznego i uzależnień. 8 % uczniów wskazało na potrzebę rozmowy z osobą bliską, zaufaną, co otwiera pole działań dla grona pedagogicznego i rodziców, jednocześnie aktualizując jako pilne zagadnienie kompetencji komunikacyjnych i merytorycznych dorosłych w kontakcie z dziećmi, również (szczególnie) w sytuacjach kryzysowych, granicznych.

Trzeba pamiętać też, że grupa rówieśnicza stanowi nieodłączny element prawidłowego rozwoju społecznego nastolatków, dzięki któremu nabywają umiejętności komunikacji, empatii, pracy w grupie itp. Warto, więc zadbać o dostępność zajęć sportowych oraz rozwijających inne pasje i hobby oraz organizację różnego rodzaju akcji i wydarzeń, które będą mogły być alternatywą dla samotności, izolacji i zachowań autodestruktywnych. Równie przydatne będzie organizowanie szkolnych warsztatów, podczas których młodzież będzie mogła wspólnie wypracowywać pożądane postawy wobec powszechnych i nieuniknionych stresorów.

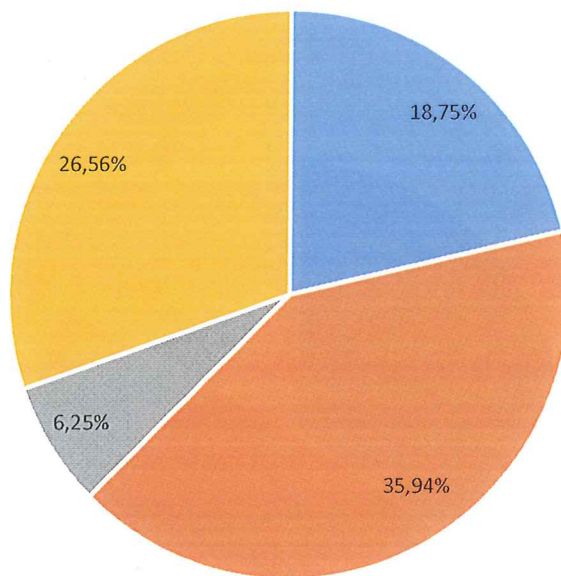
Uczniowie często przyznają, że doświadczają w szkole przemocy w różnorodnych formach. Zauważalne jest to w szczególności przy deklaracjach o codziennych

lub kilkukrotnych w tygodniu doświadczeniach w tym zakresie (obydwa wskazania po 6 %). 59 % uczniów deklaruje, iż nie doświadcza przemocy na terenie szkoły. Również tu tendencje odpowiadają ogólnopolskim trendom. Otrzymane wyniki mogą posłużyć za zachętę do organizowania szkolnych warsztatów, podczas których dzieci i młodzież będą miały okazję do wspólnego zastanowienia się nad alternatywnymi sposobami rozładowywania negatywnych emocji i skutecznymi sposobami rozwiązywania konfliktów, bez używania przemocy. Należy także ciągle udoskonalać szkolne systemy przeciwdziałania i reagowania na przemoc, w które włączać trzeba rodziców, od których dzieci i młodzież czerpią wzorce w zakresie stosowania przemocy, jako rozwiązania codziennych problemów. Temat można skomponować z problematyką depresji i autoagresji (podobny charakter i etiologia dynamizmów o przeciwnych zwrotach).

Wyniki uczniów dotyczące zagrożeń związanych z nowymi technologiami (doświadczenia w zakresie cyberprzemocy) wskazują na konieczność edukacji z zakresu bezpiecznego korzystania z Internetu: wspierania świadomości prawnej, umiejętności ochrony przed niebezpiecznymi sytuacjami, wiedzy dotyczącej ochrony własnych danych, ale także profilaktyki zachowań agresywnych i nauki polubownego rozwiązywania konfliktów rówieśniczych w przestrzeni wirtualnej. 17 % uczniów doświadczyło w przestrzeni internetowej zjawiska hatingu osobiście, kolejne 21 % spotkało się z tym problemem dotyczącym ich znajomych. Uczniowie również często byli odbiorcami obraźliwych wiadomości z obelgami i wyzwiskami (osobiście, 21 % badanych, pośrednio – dalsze 18 %), a także byli ofiarami udostępniania osobom trzecim ich prywatnej wiadomości (26 % i 4 %), czy włamania się na ich profil np. na portalach społecznościowych (16 % i 3 %).

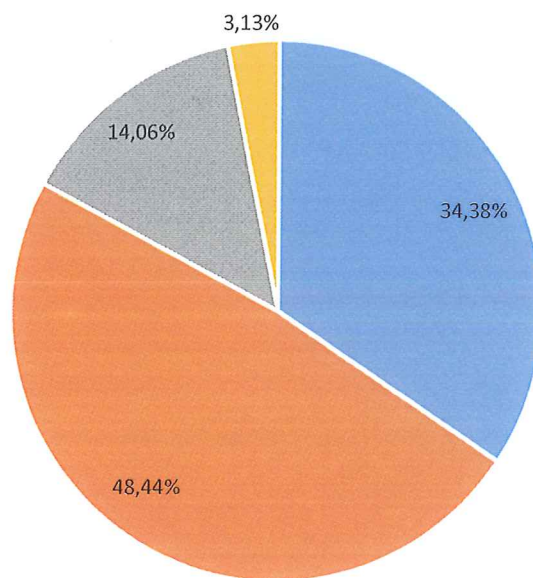

Z kim najczęściej spędzasz czas wolny?

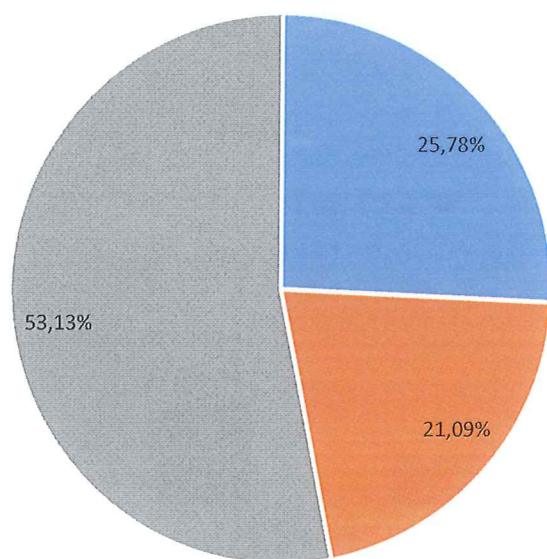
■ Sam/a ■ Ze znajomymi z klasy / szkoły ■ Ze znajomymi spoza klasy / szkoły ■ Z rodziną

Czy rodzice wiedzą co robisz w czasie wolnym?

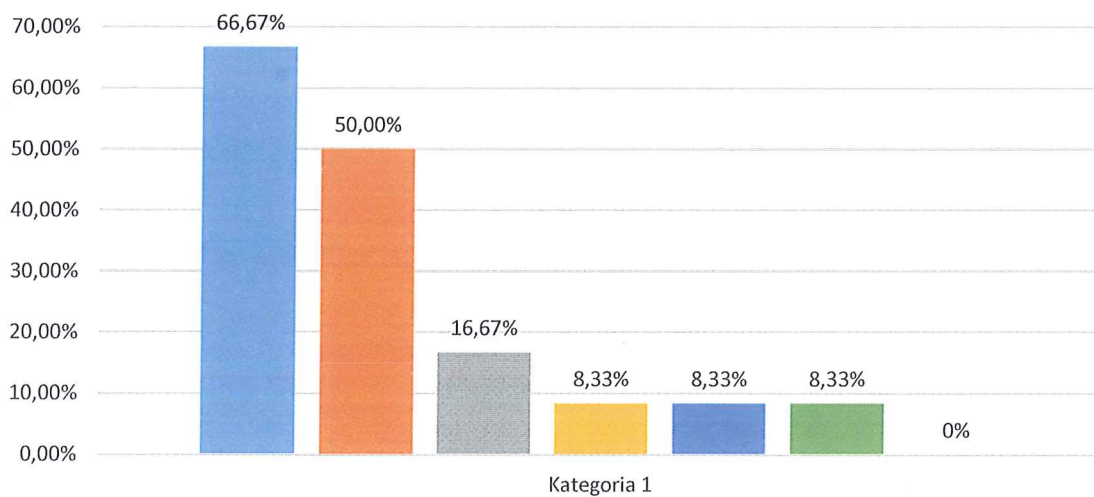
■ Zawsze ■ Zwykle ■ Czasami ■ Nigdy

Moje relacje z rówieśnikami przed pandemią oceniam, jako...

■ Lepsze niż obecnie ■ Gorsze niż obecnie ■ Bez zmian

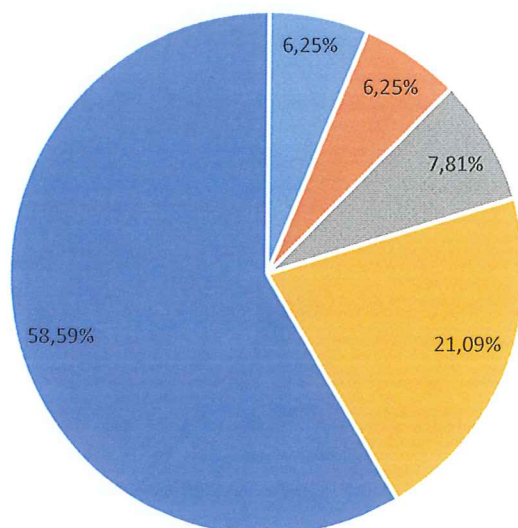
Jakie wsparcie byłby najbardziej potrzebne?

■ Rozmowa z psychologiem
 ■ Warsztaty profilaktyczne
 ■ Kampania informacyjna odnośnie zdrowia psychicznego
 ■ Rozmowa z terapeutą uzależnień
 ■ Kampania informacyjna odnośnie substancji psychoaktywnych
 ■ Rozmowa z osobą bliską, zaufaną
 ■ Konsultacje on-line z psychologiem/terapeutą

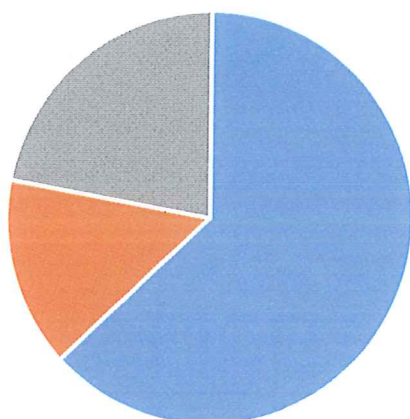

Jak często doświadczasz przemocy w szkole – jak często zdarza Ci się w szkole, że ktoś Cię np. kopnie, przewie, uderzy w szkole itd.?

■ Codziennie ■ Kilka razy w tygodniu ■ Kilka razy w miesiącu ■ Kilka razy w roku ■ Nigdy

Jeśli doświadczyłeś/aś przemocy w szkole, to jakiego rodzaju to była przemoc?

■ Na terenie szkoły nigdy nie doświadczyłem/am przemocy
 ■ Fizyczna (np. bicie, szarpanie, kopanie)
 ■ Psychiczna (np. zastraszanie, przezywanie, zabieranie pieniędzy)

Czy spotkałeś/aś się z takimi sytuacjami w Internecie?			
Sytuacja	Tak, mnie to spotkało	Tak, spotkało to inne osoby ze szkoły	Nie, nigdy się z czymś takim nie spotkałem/am
Otrzymywanie złośliwych komentarzy, tzw. hejtów	17,19%	21,09%	61,72%
Umieszczanie filmików lub obrazków, które ośmieszały mnie lub inne osoby ze szkoły	8,59%	16,41%	75,00%
Otrzymywanie wiadomości z przezwiskami, obelgami	21,09%	17,97%	60,94%
Otrzymywanie wiadomości z groźbami lub szantażem	4,69%	5,47%	89,84%
Włamanie na konto np. na portalu społecznościowym	15,63%	2,34%	82,03%
Podszywanie się pode mnie lub inne osoby ze szkoły	9,38%	5,47%	85,16%
Udostępnienie mojej prywatnej wiadomości innej osobie	26,56%	3,91%	69,53%

Rozdział 3. Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie dla Gminy Markowa na lata 2022 – 2025

3.1. Cel główny i cele szczegółowe Programu

Głównym celem wyznaczonym w Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie dla Gminy Markowa na lata 2022 – 2025 jest:

**Rozwój skutecznego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
zapewnienie profesjonalnej pomocy i ochrony jej ofiarom
oraz intensyfikacja oddziaływań na jej sprawców.**

Osiągnięciu celu głównego ma służyć realizacja przedstawionych poniżej celów szczegółowych. Będzie to możliwe przy zaangażowaniu wszystkich instytucji działających na terenie gminy, podmiotów społecznych i gospodarczych oraz przedstawicieli społeczności lokalnej.

I cel szczegółowy: Profesjonalna pomoc oraz ochrona osób dotkniętych przemocą w rodzinie.

Kierunki działań:

- Ścisła współpraca z podmiotami zapewniającymi schronienie osobom doświadczającym przemocy oraz udzielającymi im wsparcia;
- Zwiększenie dostępności poradnictwa psychologicznego i prawnego dla ofiar przemocy w rodzinie;
- Praca socjalna z osobami dotkniętymi przemocą w rodzinie;
- Udzielanie pomocy finansowej, rzeczowej oraz schronienia ofiarom przemocy w rodzinie;
- Działania w kierunku utworzenia dyżurów informacyjno - konsultacyjnych dla osób doznających przemocy w rodzinie;

- Podnoszenie świadomości społecznej w zakresie zjawiska przemocy i sposobów radzenia sobie z problemem poprzez: organizację akcji lokalnych lub przyłączenie się do ogólnokrajowych kampanii społecznych na temat przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
- Podnoszenie świadomości ofiar przemocy w rodzinie w zakresie przysługujących im praw.

II cel szczegółowy: Skuteczne oddziaływanie na sprawców przemocy w rodzinie.

Kierunki działań:

- Monitorowanie sytuacji rodzin, w których występuje przemoc domowa.
- Informowanie osób stosujących przemoc o programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie organizowanych przez PCPR oraz motywowanie do udziału w nich.
- Współpraca z innymi podmiotami działającymi na terenie gminy, mająca na celu realizację działań zmierzających do ograniczenia zjawiska przemocy w rodzinie
- Podnoszenie świadomości osób stosujących przemoc w rodzinie w zakresie negatywnych konsekwencji prawnych, społecznych oraz zdrowotnych jej stosowania.
- Monitorowanie i diagnozowanie sytuacji rodzin, w których istnieje przypuszczenie, że występuje przemoc rodzinna.

III cel szczegółowy: Profilaktyka i edukacja wśród społeczności lokalnej w zakresie przemocy w rodzinie.

Kierunki działań:

- Edukacja dzieci i młodzieży w zakresie radzenia sobie z przejawami agresji i przemocy, w szczególności tworzenie programów profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy.

- Organizowanie akcji i kampanii informacyjnych ukazujących problem zjawiska przemocy w rodzinie, a także wzbudzających wrażliwość wśród społeczeństwa na występowanie zjawiska przemocy w rodzinie w ich otoczeniu oraz wzbudzanie poczucia odpowiedzialności za zgłaszanie takich przypadków.
- Rozpowszechnianie informacji o placówkach pomocowych oraz programach profilaktycznych realizowanych na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
- Wspieranie różnych form spędzania czasu wolnego promujących zachowania nieagresywne.

Cel strategiczny: Podnoszenie kompetencji pracowników służb, instytucji oraz organizacji zajmujących się problematyką przemocy w rodzinie.

Kierunki działań:

- Systematyczne prowadzenie szkoleń dla wszystkich przedstawicieli służb podejmujących działania na rzecz rodzin dotkniętych przemocą w rodzinie w celu doskonalenia i podnoszenia ich umiejętności oraz skutecznego radzenia sobie ze stresem.
- Zapewnienie pracownikom zaangażowanym w przeciwdziałanie przemocy w rodzinie dostępu do specjalistycznej literatury.

3.2. Realizacja, monitoring i ewaluacja Programu

Działania wyznaczone w Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie Gminy Markowa na lata 2022 – 2025 mają charakter ciągły i są skierowane do:

- mieszkańców gminy, w tym dla osób zagrożonych przemocą w rodzinie,
- sprawców przemocy w rodzinie,
- ofiar przemocy w rodzinie,
- świadków przemocy w rodzinie,

- osób/ instytucji zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

Podmiotami odpowiedzialnymi za realizację działań są grupy, instytucje oraz organizacje funkcjonujące na terenie gminy lub obejmujące zasięgiem działania jej mieszkańców, które prowadzą działalność na rzecz ofiar i sprawców przemocy w rodzinie. Natomiast partnerami w realizacji działań są: placówki służby zdrowia, specjaliści, Policja, Prokuratura Rejonowa, Sąd Rejonowy, kuratorzy sądowi, inne ośrodki wsparcia, organizacje pozarządowe, kościół i społeczność lokalna.

Szczegółowe określenie wysokości planowanych środków na realizację programu nie jest możliwe ze względu na długi okres obowiązywania dokumentu, a także brak stałych, długookresowych źródeł finansowania. Należy założyć, że źródłami finansowania lub współfinansowania przedsięwzięć przewidzianych do realizacji Programu będą: budżet samorządowy (gminny, powiatowy, wojewódzki) i centralny, fundusze zewnętrzne, m.in. fundusze strukturalne Unii Europejskiej, inne programy, organizacje pozarządowe, sponsorzy indywidualni (krajowi i zagraniczni).

Monitoring Programu umożliwi analizę realizacji podejmowanych działań, a także pozwoli na ocenę ich skuteczności i efektywności. W celu oceny stopnia wdrożenia działań zostaną wykorzystane następujące wskaźniki monitoringowe:

- liczba rodzin objętych wsparciem z systemu pomocy społecznej w związku z występowaniem przemocy w rodzinie;
- liczba rodzin objętych pracą socjalną, poradnictwem oraz liczba udzielonych porad,
- liczba przeprowadzonych interwencji,
- liczba przedsięwzięć realizowanych w ramach działalności edukacyjnej i informacyjnej i szkoleniowej,
- liczba rodzin objętych pomocą terapeutyczną i prawną,
- liczba osób przebywających w ośrodkach wsparcia,
- liczba osób skierowanych do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych,
- liczba programów i kampanii społecznych, w których brano udział,

- liczba osób objętych oddziaływaniem zespołu interdyscyplinarnego,
- liczba organizacji pozarządowych, z którymi podjęto współpracę.

Sprawozdanie z realizacji Programu co roku przygotowuje Kierownik Gminnego Ośrodka Pomocy w Markowej i przedstawia je Wójtowi Gminy Markowa, który przedkłada je Radzie Gminy Markowa.

PRZEWODNICZĄCY
RADY GMINY MARKOWA
Maria Ryznar-Folta